

Vztah teologické etiky k biblické exegezi

Svědectví Písma nepřisuzuje teologická etika funkci nějakého ornamentu. Toto sdělení odpovídá snahám II. vatikánského koncilu (1962-1965) o obnovu oboru morální teologie na základě biblických pramenů. Impulsy koncilu navazují na pokusy o novou orientaci oboru, které se snažily položit základy morální teologie na vůdčí myšlenku následování Krista či královské vlády Ježíše Krista. Tím měl celkový náčrt etické látky dostat morální princip.¹

Snahy o obnovu dokládají příslušná slova koncilu: „*At' se také učí hledat řešení lidských problémů ve světle zjevení, promítat jeho věčné pravdy do proměnlivých podmínek lidského bytí a sdělovat je současníkům způsobem jim přiměřeným (...) teologické předměty se mají obnovit tím, že budou v živějším spojení s Kristovým tajemstvím a s dějinami spásy. Zvláštní péče at' se věnuje zdokonalení morální teologie; její vědecké podání at' se bohatěji živí naukou Písma svatého a osvětluje vznešenost povolání věřících v Kristu a jejich povinnost přinášet v lásce užitek pro život světa.*“²

Jako klíčové pojmy můžeme zvýraznit, že se má vědecké podání živit naukou Písma, má osvětlovat vznešenost povolání v Kristu a povinnost křesťanů přinášet v lásce ovoce pro život světa.

Za nejdůležitější dokument II. vatikánského koncilu pro obor teologická etika se pak považuje³ Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* (Radost a naděje).⁴

Vrátíme-li se k prvnímu zmíněnému dokumentu, objevíme v něm pro teologickou etiku dva metodické postuláty, a sice, že se má živit naukou Písma a zároveň být vědecky založena.⁵

Různé přístupy biblické hermeneutiky pomohou překonat časovou vzdálenost mezi dobou a okolnostmi vzniku textů a kontextem života současného posluchače či čtenáře. Pouhý popis historických způsobů života v době vzniku biblických textů ovšem ještě nevyovídá nic o závaznosti pro současné křesťany. Biblická exegeze může sice poskytnout exaktní význam jednotlivých biblických instrukcí, ale neodůvodní tím, proč by měly být závazné i pro existenci současných křesťanů. Proto nestačí čistě deskriptivní biblická etika. Ta ostatně neodpovídá charakteru biblických spisů. Jejich primárním zájmem je hlásání poselství spásy, jež předchází veškerému lidskému jednání. Bibli považujeme za listinu záchrany, osvobození,

¹ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: *Grundlegung der Ethik. Ein theologischer Entwurf*, Freiburg im Breisgau: Herder, 2007, 33-34.

² DRUHÝ Vatikánský koncil: Dekret o výchově kněží *Optatam totius*, čl. 16, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995.

³ Srov. HÄRING Bernhard: *Moraltheologie für das dritte Jahrtausend*, Köln: Styria, 1999, 22.

⁴ Srov. GS, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*.

⁵ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: *op. cit.*, 34.

v níž se setkává Boží slovo s člověkem. Bible tedy není rudimentární příručkou morální teologie. I přesto, že je bible sbírkou jednotlivých skupin textů s jejich vlastním zasazením do života („Sitz im Leben“), má svou vnitřní jednotu v nároku, že chce být sebesdělením Boha hlásaným lidmi. Cílem výkladu bible proto není a nesmí být pouhé historické porozumění příslušným textům. Záměrem interpretace bude otevřít posluchači nebo čtenáři poselství o Božím zjevení, které způsobí nové či potvrzené sebezporozumění adresátů. Proto je interpretace biblických míst procesem, v němž vykladač zkoumá a objasňuje biblické texty, aby ve světle jejich oslovení a nároku interpretoval vlastní existenci. Smysl jednotlivých biblických textů lze přitom uchopit jen v kontextu celého Písma. Při interpretaci Písma nám tedy jde o interpretaci lidského bytí a vedení života z hlediska Božího sebesdělení. Odtud si klademe podstatnou otázku, o jaký nárok se jedná a jak může člověk dospět k správnému vztahu k tomuto nároku.

Jestliže vymezíme teologickou etiku jako teorii vedení lidského života pod nárokem evangelia, musí takto pojatá interpretace Písma utvářet i používání bible v rámci teologické etiky. Kladení etických otázek se konfrontuje s biblickým svědectvím o Božím sebesdělení. Tím může otázka člověka po sobě samém a po jeho plně zdařilém životě dostat neočekávanou a definitivní odpověď. Neočekávanou odpovědí se myslí fakt, že není odvoditelná z vývoje kladení etické otázky a že nespočívá jednoduše v jejím prodloužení. Definitivní odpověď vyjadřuje, že je sebeinterpretace Boha v životě, umírání, smrti a vzkříšení Ježíše z Nazaretu eschatologickým zjevením Boha jako věrné a milosrdné lásky. Otázky etiky po svobodě člověka, na podmínky jeho jednání a po plně zdařilém životě tak dostávají nabídku *bezpodmínečného smyslu a neodvolatelného příslibu*. Není proto správné a přípustné si z biblického zjevení udělat bázi dedukce, z níž si odvodíme hotové odpovědi na etické otázky, ani dodatečné potvrzení poznatků lidského rozumu, které jsme získali nezávisle na biblickém zjevení. Biblické svědectví můžeme považovat za *rozhodující referenční veličinu*, podle níž se koncipují analýzy etického problému. Uvedené eschatologické zjevení Boha jako lásky načrtává etickému uvažování víry perspektivu, jež ukládá, koriguje, rozšiřuje a mění směr dotazování. Nic na tom nemění skutečnost, že proces mravního nahlédnutí nezačíná u Písma jako literární instance dosvědčení, když nemůžeme opomenout ještě před tím zkušenost a její předávání prostřednictvím vyprávění.

Jestliže se základní pojmy morální filozofie či etického myšlení postaví do eschatologické perspektivy víry, modifikují se a nově akcentují. Když se rozvíjejí v základním myšlenkovém postoji, který je určen důvěrou v život, jenž vede až do

eschatologické definitivnosti, dostávají nový profil. Etické intence biblického zjevení mohou ukázat tyto tři základní pojmy:

- nové porozumění lidské svobodě, jež je určeno negativně (skrže svobodu od hříchu) a pozitivně (skrže svobodu k lásce)
- porozumění ctnostem a základním morálním postojům křesťanů (vztaženo na dar nové schopnosti)
- porozumění morálním příkazům či přikázáním (nevyžaduje předběžné plnění, ale popisuje nové chování, jež je umožněno Božím příklonem k člověku).

Aby se etický význam Písma neredukoval na některé obecné základní principy (následování Krista, láska k Bohu a k bližnímu, poslušnost vůči Boží vůli) nebo na jediný princip jednání (Boží vláda), musí teologická etika hledat s pomocí exegetické práce původní smysl biblických textů. Jen tak se jí otevře *proces mravního nahlédnutí, jehož výsledky se projeví ve spisech SZ a NZ*. Aby se teologická etika vyhnula nebezpečí, že bude využívat Písmo jen jako pramen potvrzení svých vlastních systematických znalostí, vezme na vědomí biblická svědectví v jejich šíři a pestrosti, nezřídka i v jejich rozdílných výpovědích (např. ohledně hodnocení bohatství nebo místa zákona). Přitom potřebuje exegetickou podporu, aby prozkoumala a zhodnotila plnost biblického materiálu.

Biblická exegese a teologická etika avšak přistupují k biblickým textům s rozdílným úhlem pohledu. Zatímco se exegeze ptá na to, co znamenají biblické výpovědi v jejich původní souvislosti vzniku a v kontextu celého Písma, dotazuje se teologická etika na *relevanci těchto výpovědí pro morální výzvy současnosti*. Exegeze může ukázat jednotlivé vrstvy biblického pojmu svobody, původní smysl židovského zákona či změny přikázání lásky u různých novozákonních autorů a tak poskytnout detailní informace o tom, k jakým způsobům mravního života a normativním pohledům biblická víra tehdy došla při vypořádání se svým okolím. Teologická etika se oproti tomu ptá na to, jak se mohou *tyto pohledy dožadovat platnosti dnes vzhledem k aktuálním konfliktům a výzvám*. Musí se ptát na *přiměřenou shodu* svých výpovědí se zjevením Boží lásky v životě a učení Ježíše z Nazaretu, aby *rozpracovala etickou perspektivu, která je v biblických textech načrtnuta, na problémy, jimž je dnes vystavena*. V tomto *hermeneutickém procesu*, který lze jako *tvořivý proces přenosu* popsat podle modelu „*analogické imaginace*“, spočívá její *vlastní reflexe*, jež může provádět *jen na bázi zaručených exegetických poznatků*.